

Advokatforeningen
Postboks 362 Sentrum
0030 Oslo

12.05.26

Innspill til sivilsamfunnets rettsmelding

Pensjonistforbundet (PF) takker for anledningen til å få komme med innspill til sivilsamfunnets rettsmelding 2026. Våre innspill tar utgangspunkt i kapittelinnstillingen i malen vi mottok på e-post i april 2026. Innspillene omfatter samtlige kapitler i meldingen, unntatt «Fravær av korrupsjon». Løsningsforslagene er som vanlig delt inn i *lovendring, endring av det offentlige praksis, utredning av problemstillingen og økt kompetanse i forvaltningen*.

Vi har forståelse for ønsket om å motta nye og aktuelle saker, men innenfor eldrepolitikken er det fortsatt slik at mange utfordringer vedvarer og fortsatt ikke er tilstrekkelig løst. Oppdateringer og presiseringer av tidligere innspill, er derfor ikke til å unngå.

Begrensninger i myndighetenes maktutøvelse

Bruken av administrative sanksjoner

I tidligere meldinger har det stått: «På mange områder besitter forvaltningen myndighet til å gi regler gjennom forskrifter og rundskriv, føre tilsyn og ilegge straff. Når håndhevelse og normering av adferd i stor grad skjer gjennom sanksjoner og ikke gjennom veiledning, kan det utfordre den tilliten, åpenheten og dialogen som har kjennetegnet folkets forhold til forvaltningen. For å sikre tillit, åpenhet og dialog er det sentralt at forvaltningen endrer sin praksis».

PF er enig i dette, men for de kommunale helse- og omsorgstjenestene mangler statsforvalterne både nødvendige ressurser til tilsyn, veiledning og sanksjonsmuligheter når rettighetene brytes. Det gjør sårbare grupper mer utsatt for brudd på rettigheter. Vi er spesielt opptatt av rettighetene til beboere i sykehjem og pasienter i hjemmetjenestene.

Løsning: Endring av det offentlige praksis og økt kompetanse i forvaltningen.

Tvangsbruk mot eldre

PF er bekymret for at tvangsbruk i institusjon øker, og at grensene mellom lovlig og ulovlig bruk av tvang blir visket ut i rutinemessige praksiser på enkelte sykehjem. Både

media og forskning har avdekket flere tilfeller av tvangsbruk. At det er gråsoner rundt tvangsbruk og plikter som er så essensielle for trygghet, liv og sikkerhet, er kritisk for eldres rettsikkerhet og bør få mer oppmerksomhet. Det er viktig at kompetansen i tjenestene styrkes, men det burde likevel ikke være rom for utydigheter eller mistolkninger i lovverket. Vi mener derfor at det er rom for styrking, forenkling og forbedring av lovverket.

Vi ser svært alvorlig på at bruk av tvang og makt i helse- og omsorgsinstitusjoner fortsatt er utbredt. Vi ønsker løsninger som handler om mer enn tilsyn. Finnes det andre måter å etterleve lovverket på? Er lovverket utformet på en måte som ivaretar beboere og mottakere av helsetilbudets ve og vel? Og enkelt nok å forstå for de som skal håndheve det? Det er behov for økte kunnskaper om lovverket, om samtykkevurdering og hvordan tvang skal kartlegges og dokumenteres. Disse manglene utgjør en stor risiko for brudd på rettighetene til eldre.

Løsning: Lovendring, økt kompetanse i forvaltningen og endring av det offentlige praksis.

Åpen myndighetsutøvelse

Digitalt utenforskap

Rundt 800 000 voksne har ikke tilstrekkelige ferdigheter til å utføre nødvendige oppgaver digitalt. Litt over halvparten av disse er eldre. Uføre er også overrepresentert. Stadig flere av samfunnets funksjoner blir overført fra analoge til digitale flater. For de fleste er dette et gode, men for de uten eller med begrensede digitale ferdigheter, kan det gå utover både rettssikkerheten og livskvaliteten.

Ny teknologi kan skape nye sårbarheter og ytterlig øke utenforskapet. Noe kan løses gjennom målrettet opplæring, men det er behov for å anerkjenne at det alltid vil være voksne som av ulike årsaker vil være digitalt utenforstående. Disse må være sikret tilgang til analoge alternativer, slik at tilgangen til nødvendige tjenester er lik for alle. Ulik tilgang kan være diskriminerende.

Løsning: Lovendring, økt kompetanse i forvaltningen og endring av offentlig praksis.

Landsdekkende eldreombud

PF mener at ordningen med et nasjonalt eldreombud må gjeninnføres, med samme brede mandat. Ombudet bør suppleres med fylkesvise ombud, etter modell av Eldreombudet i Agder.

Løsning: Lovendring.

Menneskerettigheter

Eldres menneskerettigheter

PF vil peke på flere rettighetsbrudd som gjelder eldre innen helse- og sosialtjenestene.

- Kommunenes muligheter for å få statlig refusjon for særlig ressurskrevende brukere opphører ved 67 år. Det kan medføre dårligere tjenester for brukere over 67 år.
- Har en hatt BPA tidligere kan en fortsatt ha det etter 67 år. Men en kan ikke søke på ordningen etter 67 år. Dette er en urimelig forskjellsbehandling basert på alder alene.
- Kommunenes praksis når det gjelder helsehjelp til eldre er svært ulik, for eksempel viste Riksrevisjonens rapport fra våren 2024 at mange kommuner ikke har tilstrekkelig kompetanse og tilbud innen rehabilitering. Dette mener PF vil ramme eldre ekstra hardt siden det ofte da er yngre som blir prioritert.
- Sprikende praksis kommunene imellom gjelder også på andre felt, slik at det er ulik tilgang på helsehjelp avhengig av hvor du bor. Det er brudd på retten til lik tilgang til helsetjenester.
- Noen kommuner og DPS'er opererer med øvre aldersgrense for psykisk helsehjelp. Det kan bety at eldre ikke får den hjelp og behandling de har behov for.
- Eldre som flytter fra eget hjem til sykehjem mister ofte tilbud de har hatt rett på og fått innvilget, for eksempel hjelpemidler, fysioterapi, dagaktivitet m.m. Meningen er at dette skal dekkes av sykehjemmet, men vi vet at det allfor ofte ikke er tilfelle. PF har derfor tatt til orde for at det må innføres enkeltvedtak på tjenester i sykehjem, på lik linje med om du bor hjemme eller i omsorgsbolig.

Løsning: Lovendring og endring av offentlig praksis.

Sikkerhet for personer og eiendom

Vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner rammer også eldre. Eldre som utsettes for slik vold kan ha mindre ønske om å varsle, fordi de kan være avhengig av den som utøver volden. I tillegg kan det være utfordringer knyttet til kognitiv svikt som gjør det vanskelig å si fra.

I Helse- og omsorgstjenestelovens § 3-3 a står det: «Kommunen skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.»

Bufdir har utviklet TryggEst-modellen som over 100 kommuner har tatt i bruk. Det må være et krav at alle kommuner skal ta i bruk TryggEst-modellen, slik at eldre (og andre voksne utsatte) får lik tilgang til hjelp uavhengig av hvilken kommune de bor i.

Tilbakemeldinger fra ansatte i helsetjenestene og erfaringer fra TryggEst-prosjektet i kommunene, viser at mange opplever at jussen er for komplisert. Det er særlig stor usikkerhet rundt meldeplikt og avvergingsplikt.

Mange opplever balansen mellom taushetsplikt, melde- og avvergingsplikt som vanskelig. Dette utfordrer rettsikkerheten til voldsutsatte, og det vanskeliggjør både forebygging og avdekking av vold i institusjon, i nære relasjoner og i samfunnet øvrig. I tillegg er det en utfordring at den voldsutsatte selv frykter sanksjoner ved å melde ifra. Dette gjelder også for pårørende. En ønsker gjerne at volden skal ta slutt, men dersom den som utøver volden står deg nær, ønsker du ikke hen straffet.

Riksrevisjonen avdekket i 2022 at også fastlegene er usikre ved vurdering av når avvergeplikten er gjeldende, særlig i saker som gjelder mistanke om vold i nære relasjoner.

Løsning: Endring av offentlig praksis og økt kompetanse i forvaltningen.

Effektiv og rettferdig implementering og håndheving av reguleringer / Behandlingen av sivilrettslige konflikter

Saksbehandlingstid i helsesaker (og forvaltningen)

Lang behandlingstid for søknader om helsehjelp og for klager på vedtak, f.eks. hos Statsforvalteren, er en utfordring for Eldres rettsikkerhet. Vi er særlig bekymret for at dette kan ramme eldre, som kanskje ikke har sterke talerør eller pårørende som hjelper dem.

Løsning: Endring av offentlig praksis.

Behandlingen av strafferettslige konflikter

Soningsudyktighet

PF vil rette oppmerksomheten mot syke eldre i fengsler, spesielt eldre med kognitiv svikt. Vi ber om at disse blir hensyntatt i diskusjonen om soningsudyktighet. Vi er usikre på om fengslene har kompetanse til å vurdere, behandle og håndtere innsatte med demens eller annen kognitiv svikt.

Andelen eldre innsatte i norske fengsler er økende. Det vil få konsekvenser for fengselsomsorgen i fremtiden. For oss er det viktig at eldre innsatte i fengsler får like gode helse- og omsorgstjenester der som hjemme og på institusjon. Innsatte har like rettigheter på velferdstjenester som andre innbyggere. Økt behov for tjenester må det tilrettelegges og planlegges for, både i bygningsmasse og i tjenesteleveranse. Dette må skje i samarbeid mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Løsning: Økt kompetanse i forvaltningen.

Tilrettelagte avhør av særlig sårbare mistenkte

I dag er kompetansen liten til å gjennomføre tilrettelagte avhør av eldre personer med demens/kognitiv svikt. Dette bør særskilt tas opp i meldingen. De kan ikke sidestilles med personer med utviklingshemming. Det må det være noen med spesialkompetanse på demens som gjennomfører avhør. En studie av Nordlandsforskning (2017) viser at verken politiet, statsadvokatembetene eller domstolene har gode rutiner for å avdekke om en person har en kognitiv funksjonsnedsettelse. Det brukes generelt lite kartleggingsverktøy for å avdekke kjente former for kognitive funksjonsnedsettelser.

Retten til tilrettelagte avhør gjelder barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. Vi er spørrende til om «særlig sårbare» er godt nok definert, og om dette benyttes i tilstrekkelig grad overfor dem som burde være omfattet. PF mener at det er et behov for tilrettelagte avhør også for andre grupper av sårbare voksne, for eksempel personer med demens eller annen kognitiv svikt.

Løsning: Økt kompetanse i forvaltningen.

Vennlig hilsen

Arne Halaas
generalsekretær
Pensjonistforbundet